

ELS INDUSTRIALS LLANERS. UNA APROXIMACIÓ A LA SEVA TRAJECTÒRIA DURANT EL FRANQUISME

CARME MOLINERO
PERE YSÀS

Un treball de caràcter històric sobre un grup social —els industrials llaners— durant el període franquista no pot prescindir de les referències a les implicacions derivades de la imposició del Nuevo Estado. ¿Què va suposar la instauració del règim franquista per a la societat catalana, i més concretament per als industrials catalans i, dins d'aquests, per als industrials llaners?

La instauració del règim franquista va significar la restauració de l'ordre social tradicional i el restabliment d'unes relacions de dominació alterades durant l'etapa republicana i, encara més, durant la guerra civil. Tanmateix, l'etapa republicana no havia estat a Catalunya un període de crispació social intensa, contràriament al que havia passat a d'altres indrets de l'Estat. Aquesta realitat diferencial s'ha explicat en part, però no exclusivament, per la dissemblant base econòmica catalana respecte al conjunt estatal: a Catalunya, la indústria dominant era la de béns de consum, indústria que no va patir tant la crisi econòmica perquè es va poder beneficiar de l'augment del poder adquisitiu de bona part de la població espanyola; augment que, d'altra banda, era conseqüència de la política reformadora republicana. Això no obstant, quan esclatà la insurrecció militar, la burgesia catalana s'alineà majoritàriament amb el moviment antirrepublicà. La temptativa de revolució social, iniciada paral·lelament a la guerra, impedia als industrials

catalans les actituds ambigües, atès que el que es trobava en perill era l'organització social capitalista.

El 1939, la victòria franquista va restaurar l'hegemonia social dels grups oligàrquics i la capacitat d'acumulació econòmica, sobretot a partir de la instauració d'un nou marc institucional que assegurava unes condicions d'explotació del treball extremes, amb l'eliminació de tots els instruments de defensa dels treballadors. La instauració del règim franquista va comportar un empitjorament sense parangó de la vida quotidiana dels assalariats, que es va concretar tant en unes noves condicions de treball com en la reducció del seu poder adquisitiu.

La polarització de les rendes, derivada de la política social del franquisme, va permetre una acumulació de capital en mans dels propietaris dels mitjans de producció —compatible amb la depressió general de l'economia— que explicaria el seu suport al franquisme i les manifestacions reiterades de gratitud i adhesió al règim. Aquesta referència s'ha de tenir present per entendre l'actitud dels industrials respecte al franquisme perquè, com veurem més endavant, als anys quaranta els industrials catalans van desenvolupar una crítica constant a aspectes importants de la política econòmica franquista, però era aquest un dissens se-

cundari respecte a la qüestió central de la identificació amb el règim que assegurava la preeminència social. El president del Gremi de Fabricants de Sabadell així ho assenyalava quan exhortava els industrials a manifestar la seva gratitud a Franco, en la visita que havia de realitzar a la ciutat, ja que *«después de Dios es al Generalísimo Franco y a su valeroso ejército a quienes debemos la terminación de nuestro cautiverio y la conservación de nuestros hogares y la recuperación de nuestro patrimonio industrial»*.¹ Ara bé, si totes les classes dominants espanyoles van poder beneficiar-se d'una política social i laboral que assegurava el control i la subordinació dels treballadors, en termes comparatius, la burgesia industrial catalana va ser un dels grups socials menys afavorits per la política econòmica desenvolupada pel franquisme als anys quaranta.

Aquesta desigual situació es pot explicar per dues raons. D'una banda, en el nou bloc de poder, la burgesia catalana ocupà un lloc perifèric, que es manifestava en una migradíssima presència en l'aparell polític central, i que va condicionar fortament la seva capacitat d'influència. Aquesta marginalitat s'explica per la malfiança d'amplis sectors polítics del nou règim respecte a la burgesia catalana, a la qual consideraven històricament culpable pel seu suport al catalanisme polític, i per la seva tardana incorporació al bàndol insurrecte. D'altra banda, cal considerar que la política econòmica franquista era fortament condicionada pels grups socials i econòmics que havien donat suport a l'aixecament i que l'havien finançat. Aquests grups, en essència, eren els grans terratinents, la burgesia financera i els industrials del Nord. Aquests eren els que, en diferents graus, tenien accés directe als centres de poder polític i, així, els sectors econòmics que representaven van ser els que va potenciar la dictadura amb la política autàrquica, tot i que cal considerar que els diferents interessos no sempre eren harmonitzables.

¹ Arxiu del Gremi de Fabricants de Sabadell (AGFS), 1942, expedient 447. La indústria llanera, com la cotonera catalana, han sabut conservar una documentació que és una prova palpable del seu protagonisme econòmic i social. Malauradament només aquells sectors amb tradició corporativa han prestat atenció a la documentació que ha d'esdevenir històrica. Per a la indústria llanera, en aquest article, es farà una major referència al paper del Gremi de Fabricants de Sabadell

El conjunt dels industrials catalans va tenir, doncs, més dificultats que altres sectors burgesos en l'accés al poder polític, almenys els primers vint anys del règim, però això no era contradictori amb la funcionalitat del franquisme pels interessos empresarials.

L'ESTRUCTURA ASSOCIATIVA DELS INDUSTRIALS LLANERS

El primer aspecte que analitzarem és l'estructura associativa dels industrials llaners. Com és conegut, el règim franquista va proscriure les organitzacions polítiques i sindicals, com també associacions dels més diversos caires i va crear-ne de noves d'acord amb els seus postulats totalitaris. Una de les institucions bàsiques del «Nou Estat» seria l'Organización Sindical Española —OSE— en la qual s'havien d'enquadrar empresaris i treballadors. Però la nova legalitat no els afectaria de la mateixa manera. Per als treballadors, l'afiliació forçosa al sindicalisme vertical, juntament amb la nova legislació laboral, van suposar la definitiva privació de tot instrument eficaç per a defensar llurs interessos més immediats, i la integració en una organització que tenia entre els seus objectius essencials el control d'una classe treballadora amb una llarga tradició associativa. Els empresaris, tanmateix, van poder adaptar —uns sectors millor que altres— la nova legislació a llurs necessitats de coordinació, representació i, en definitiva, defensa dels interessos propis.

Globalment l'empresariat va disposar de tres canals d'organització i actuació que palesen, fins i tot en el pla formal, les radicals diferències en la posició dels diversos agents socials. Un primer canal d'organització el formarien les entitats empresarials que es mantindrien al marge, i per tant independents, de l'organització sindical —les més importants serien les cambres de comerç i indústria—. Un segon grup, el formaven les entitats pa-

—GFS— que a l'Institut Industrial de Terrassa —IIT—; aquesta realitat no prejutja la rellevància de l'una o l'altra entitat, tan sols constata que el GFS és una institució modèlica quant a la conservació documental, a més que, com veurem, la direcció de l'IIT es va ocupar prioritàriament del Servicio Comercial, mentre que la direcció del Sector Lanero del Sindicato Textil va quedar a les mans del GFS.

FOTOGRAFIA 1. Reunió del Sindicato Nacional Textil, Madrid, 23-XI-1953. D'esquerra a dreta: Baró de Quadras, Josep M. Marcet, Enri- que M. Fernández (soci de la SAPHIL), Feliu Peig Plans, ?, Enrique Montejo. (GFS).

tronals que, tot i integrar-se formalment a l'OSE, varen conservar la denominació, el patrimoni i l'autonomia, i van reajustar, això sí, les seves funcions a la nova realitat socio-laboral —el Gremi de Fabricants de Sabadell i l'Institut Industrial de Terrassa, GFS i IIT a partir d'ara, en són exponents clars—. Finalment, l'empresariat disposà d'una important plataforma organitzativa en les pròpies estructures sindicals de nova creació.

La indústria llanera, que era de tots els sectors fabrils la que tenia les institucions més antigues, va poder mantenir durant el franquisme les seves entitats centenàries. Com en el cas del Foment del Treball, alguns sectors del Sindicat Vertical van intentar que l'IIT i el GFS desapareguessin formalment, i integressin patrimoni i funcions a l'OSE; però com en el cas del primer, la intervenció del

Delegado Nacional de Sindicatos, a petició de Pere Gual Villalbí, salvà totes dues institucions vallesanes de l'extinció. Tanmateix, a diferència del Foment, tant el GFS com l'IIT no solament conservaren el patrimoni, sinó també unes funcions, adaptades naturalment a la nova situació, que els convertien, a la pràctica, en la patronal del sector llaner; això sí, dins el marc de l'OSE i actuant com a «Servicio Sindical».²

Analitzem més detingudament el tipus de funcionament de l'organització empresarial llanera. La representació oficial dels industrials s'articulava entorn dels diferents nivells de la Sección Económica del Sindicato Textil Sector Lana —a partir dels anys seixanta, Unión de Empresarios del Sector Textil i Agrupación Lanera—, on els empresaris elegien directament els seus representants sen-

² El 1939 es constituí la Junta del GFS amb els matei-

xos membres que el 1936. AGFS, *Memòria 1936-1946*.

se mediatització de l'aparell verticalista. L'estructura organitzativa es va anar forjant progressivament, en un procés en què s'havien de compaginar la independència d'actuació empresarial i la consolidació del sindicalisme vertical. En el cas del sector llaner, calia també mantenir un equilibri entre el protagonisme del GFS i de l'IIT.

Als anys quaranta, sobretot a la primera meitat, el problema fonamental de la indústria era el subministrament de llana; per fer front a la manca de matèria primera, els industrials llaners constituïren AGILESA que era una societat mercantil *«al servicio de los intereses generales de la industria; en forma orgánica, a través de sus entidades locales, propietarias de las acciones, la industria lanera es propietaria y rectora de AGILESA. Esta es, pues, de y para todos los industriales. A todos debe aprovechar su actuación indirectamente, pero directamente solo participan en sus operaciones los industriales que lo deseen y acepten las condiciones de su desarrollo establecidas por el Consejo de Administración de la Sociedad, en la cual tiene Sabadell dos distinguidos agremiados como representantes de sus intereses»*.³

AGILESA va ser substituïda l'any 1955 pel Servicio Comercial de la Industria Lanera, constituït seguint el model del SECEA —Servicio Comercial de la Industria Algodonera—, que havia estat el primer dels serveis comercials creats a l'OSE. La constitució dels serveis comercials s'explica perquè des de l'any anterior —1954—, l'arribada de José Solís a la Delegación Nacional de Sindicatos havia comportat canvis als organismes empresarials que s'havien anat creant. José Solís no acceptava que existissin organismes de la vida econòmica no integrats al Sindicat Vertical, al menys formalment. Els industrials cotoners no s'hi van oposar, però van cercar una via que, sense qüestionar l'estructura sindical, els permetés mantenir la independència de què havien gaudit fins

aleshores amb el CITA —Consortio de Industriales Textiles Algodoneros—. La solució la trobaren en la creació d'un «servei», possibilitat prevista per l'ordenació sindical que, amb àmbit estatal, tindria autonomia absoluta, inclosa la financera, i que només estaria supeditat a l'autoritat del president del Sindicato Nacional Textil. Seguint aquest model, l'any 1955 es va constituir el Servicio Comercial de la Industria Lanera, que tenia com a objectius: *«promover y, en su caso, realizar importaciones de lanas y las demás que precise la industria textil lanera nacional»* i *«promover y fomentar la exportación de manufacturas y de mezcla, realizando las operaciones directamente, cuando reciba las oportunas delegaciones de las empresas integradas, o bien limitándose a facilitar su realización por dichas empresas, haciendo aplicación a las mismas de las cuentas especialidades o de otras facilidades, otorgadas al Servicio por los organismos oficiales»*.⁴

El servei comercial esdevindria un instrument eficient per als industrials llaners al llarg de tot el període franquista, com ho reconeixien l'any 1972: *«El servicio tal como está montado ahora es un organismo extremadamente útil del que la Agrupación no puede prescindir, y que creemos hay que mantener en el futuro prácticamente con la misma estructura y funciones de que goza actualmente»*.⁵

D'altra banda, la creació del servei va permetre superar els recels i les competències cròniques entre el Gremi de Fabricants de Sabadell i l'Institut Industrial de Terrassa. El cap de la Secció Econòmica del SNT-Sector Lanero i alcalde sabadellenc Josep M. Marcet,⁶ va proposar que fos Josep García Barragán, president de l'IIT, qui presidís el servei. D'aquesta manera el poder quedava repartit entre totes dues entitats, tot i que presidir el servei comercial representava controlar quantiosos ingressos i disposar de la possibilitat de realitzar múltiples projectes, raó que esperonà el GFS a

³ AGFS, *Memòria del GFS de 1947*, expedient 669 bis.

⁴ La Junta Nacional Econòmica del Sector de la Lana presentava la necessitat del servei de la següent manera: *«La irregularidad expresada (en les importacions de la llana) y la necesidad de ordenar la política lanera de forma permanente sobre la base de la importación de lanas como factor de regulación de mercados, llevaron a la Jefatura Nacional a la decisión de constituir el Servicio Comercial de la Industria Lanera, a semejanza del*

constituído en los demás sectores, quedando aprobada dicha Constitución por la Delegación Nacional de Sindicatos a finales de Septiembre de 1955 y teniendo la Junta de Gobierno sus primeras reuniones y actuación con motivo del viaje a Cataluña del jefe del Estado y del Sr. Ministro de Comercio». AGFS, *Memòria del GFS*, expedient 834.

⁵ AGFS, *Acta de la Reunión de la Agrupación Lanera de 13-10-72*, expedient 1.166.

FOTOGRAFIA 2. *Homenatge als Prohoms del Gremi de Fabricants de Sabadell amb motiu de les festes del IV Centenari, Sant Bernat del Montseny, 20-IV-1959. D'esquerra a dreta; drets: Camil Giral, Gabriel Cirera, Josep M. Sampere, Pere Arús, Ernest Abelló, Ernest Torra, Domingo Casanovas, Mn. Ernest Mateu, ?, Joan Mari Corominas, Narcís Nonell, Joan Plans Solà, Josep Borràs, Joan Morral, Manuel Corominas, Ramon Mallofré, Ferran Casablanca, ?, Josep M. Marcet, Joan Llonch, Joan Colomer, ?, Joaquim Sallarès, Ezequiel Estruch, Feliu Peig. Asseguts: Santiago Udina, Josep Ribé, Miquel Vives-Jenny, Paco Llonch Gorina, Salvador Planas Vadri, Antoni Llonch, Joan Plans. (GFS).*

mantenir la iniciativa i conservar la supremacia política al si de l'Agrupación de la Lana del SNT. En aquest sentit és important assenyalar que el GFS aconseguí controlar de forma absoluta, fins i tot financerament, el Pla de Reestructuració de la indústria llanera que s'aprovà l'any 1962. Una altra fita important per la preponderància del GFS a l'organització sectorial llanera va ser la celebració de la XXXII Conferència Llanera Internacional, a Mallorca, l'any 1963. El Gremi va actuar com a amfitrió de la reunió, en què destacà el paper del

president de la delegació espanyola, Miquel Vives-Jenny, membre de l'entitat i president de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Sabadell, entre 1958 i 1963. Passats ja els primers anys no van haver-hi recels importants entre totes dues entitats i es va consolidar el costum que el president del Servei Comercial fos el president de l'IIT i el president del GFS dirigís l'Agrupación Lanera del SNT, fins a l'extrem que aquesta no tenia funcionariat propi i complia aquesta tasca el personal del GFS.

⁶ A la Junta Ordinària del Gremi de Fabricants, celebrada al gener de 1954 es va decidir reelegir J. M. Marcet com a president de l'entitat, contrariant la norma estatutària que impedia superar els dos anys en l'exercici de la presidència. Les causes de la reelecció havien estat del següent ordre: «a) el Sr. Marcet es hombre de influencias políticas, que pueden ser convenientes para encauzar los problemas de la normalidad en la que

vamos entrando penosamente. b) La Junta actual tiene en proyecto grandes iniciativas cuyo estudio se ha emprendido durante el mandato del Sr. Marcet c) El Consejo de Prohombres piensa que los hombres pasan tal vez demasiado deprisa por la Junta del Gremio, limitando cuanto pudieran dar de sí». AGFS, Junta Ordinària GFS, gener 1954, expedient 795.

Cal subratllar, doncs, la perfecta adaptació dels industrials a l'organigrama verticalista. La importància del sindicalisme vertical era destacada pel president del Gremi, Josep Casas Cunill, en un informe del juny de 1961 en els següents termes: «*Conviene renovar aquí nuestra fe en la acción sindical que nos compete y la necesidad y urgencia de continuarla sin desmayo. El proceso de liberación económica interior que hemos vivido en estos últimos años y la iniciación en grande del proceso de liberación exterior, podría inducir a muchos a la idea de que la acción sindical económica había perdido vigencia y necesidad. Error más propio de una mentalidad de lucha entre la Administración y la industria que de la necesaria mentalidad dinámica de los tiempos. El Sindicato es el punto de contacto de todos nosotros, la posibilidad de diálogo, el instrumento capaz de una eficacia operante y activa*». Casas Cunill considerava que calia reafirmar davant de tothom el caràcter del sindicat de veritable representant de l'empresariat: «*A todos ellos hemos de pedir que nos sigan; pero a todos hemos de dar, en contrapartida y garantía, la seguridad de que su propio interés pesa tanto como el que más. (...) Nuestro sector ha de ser, lo es sin duda, el portavoz del pensamiento y del criterio de la industria*».⁷

D'altra banda, la composició del Sindicato Nacional Textil respectava el pes específic del tèxtil català dins el conjunt estatal, com ho demostra, al sector llaner, la proporció de membres catalans en els diferents òrgans del sindicat. L'any 1954, la Comisión Permanente de la Junta Nacional Económica del Sector de la Lana era formada per Josep M. Marcet —president—, Josep García Barragan —vice-president— i Josep M. Arañó i Antonio Gómez Rodulfo —vocals—. ⁸ L'any 1971, dels 46 components de la Junta Nacional de la Agrupación de la Lana, 19, el 41 per 100, eren industrials sabadellencs i 14, el 30,4 per 100, terrassencs, és a dir, que en conjunt el 71,4 per 100 corresponien a les ciutats vallesanes. Aquesta proporció aug-

menta si observem la composició de la junta permanent, veritable òrgan de direcció de l'Agrupación: d'un total de 15 membres, 7 eren sabadellencs i 5 industrials de Terrassa, és a dir, que en conjunt ocupaven el 80 per 100 dels càrrecs a nivell estatal. També a la Unió d'Empresaris tèxtils, de la qual el president i el vice-president eren catalans, el 80 per cent dels representants llaners eren catalans —16 sobre 20—. ⁹

Vista l'estructura organitzativa, caldrà analitzar alguns dels temes d'atenció preferent per part dels industrials llaners.¹⁰

DE LA INTERVENCIÓ A LA LIBERALITZACIÓ

Quina era la situació de la indústria catalana després de la guerra civil? Les investigacions monogràfiques realitzades demostren que les destruccions van afectar poc les instal·lacions industrials.

En el cas de la ciutat de Barcelona s'ha posat en evidència que els bombardeigs tenien com a objectius fonamentals l'extensió del pànic i la demoralització de la població, i no objectius econòmics.¹¹ J. Calvet, per la seva banda, ha assenyalat l'abast limitat de les destruccions industrials durant la guerra civil a Sabadell i a Terrassa.¹²

D'altra banda, en alguns casos, les indústries es trobaren en millors condicions que al 1936, ja que les col·lectivitzacions realitzades, allà on els treballadors tenien un coneixement profund de tot el procés productiu, van significar millores convertides en augments de producció. Per últim, com assenyalava la memòria de la Cambra Oficial del Comerç i la Indústria de Sabadell —COCIS—, corresponent a 1940-41, els fabricants de teixits es van trobar amb una pluja de comandes, atesa la manca de proveïment d'una part de la Península els anys del conflicte, cosa que comportà que molt aviat funcionessin més telers a Sabadell i a Terrassa que abans de l'esclat de la guerra.

⁷ AGFS, *Informe sobre los problemas actuales de la industria lanera que el presidente de la Junta Nacional Económica del Sector Lana D. José Casas Cunill somete a la consideración de dicha Junta*, Madrid, 22-6-61, expediente 953.

⁸ Els membres vocals de la dita junta eren: A. Cirera, S. Quemada, R. Majem, J. Comerma, V. Vizoso, E. Fernández Torrella, M. Vives-Jenny, R. Terol, J. Guasch, J. Armengol, P. Giró, J. Borràs, J. Carbonell, F. Román, A. Pujol, P. Rius, J.

Marquès, F. Torredemer, J. Anter, J. Illas i A. Vilaplana.

⁹ Arxiu de l'Institut Industrial de Terrassa (AIIT), *Correspondència 1971*.

¹⁰ Sobre la indústria llanera en conjunt, vegeu: CALVET (1990).

¹¹ Vegeu: VILLARROYA (1981).

¹² CALVET (1982) p. 22-23.

FOTOGRAFIA 3. Reunió de l'Institut Español de Promoción Textil Lanera al Foment del Treball Nacional, 20-XII-1963. D'esquerra a dreta: ?, Sr. Cugaró, Josep Casas Cunill, Josep García Barragán, Santiago Quemada, Joan Plans i Comadran. (GFS).

Tanmateix, la instauració del règim franquista va suposar un trasbals en les activitats llaneres, les quals, com la resta de l'economia, es van veure afectades intensament per la política autàrquica. La política econòmica del primer franquisme era presidida per la voluntat política d'aïllar-se de l'exterior —pocs mesos després del final de la Guerra civil esclatà la II Guerra mundial—, però a la vegada cal analitzar-la considerant les altres experiències feixistes europees, perquè són aquestes darreres les que van inspirar les mesures d'intervenció econòmica. L'aïllacionisme i la intervenció afectaren notablement l'economia catalana, basada en una indústria generalment transformadora com la llanera, que depenia de l'exterior quant a subministrament de matèries primeres i energia.

Des de mitjan anys quaranta, la crítica de l'intervencionisme econòmic estatal va ser un eix de

les manifestacions públiques dels industrials llaners. Un problema apareix com a central: el subministrament de llana. Inexistent la importació de matèria primera, els industrials havien d'entrar en un procés de negociació encobert amb els ramaders per aconseguir prou matèria primera de qualitat adient. La memòria-resum del GFS, corresponent al període 1936-46, exposava clarament quina era la situació a què havien de fer front els fabricants llaners en relació a la recollida de la llana «en règimen de contratación intervenida y tasa, primero, y en règimen de recogida oficial por el Sindicato de ganadería, después y seguidamente por el Textil y cierto es que con ninguno de dichos sistemas, pese a la pródiga celebración de reuniones, adopción de medidas y gestión cerca de los organismos sindicales interesados y de los propios Ministerios, se consiguió el fin apetecido de ver abastecida la industria con toda la materia que precisaba para su normal funcionamien-

to, dado el volumen de la demanda, la puesta en servicio permanente del utillaje estacional y el desabastecimiento general del mercado español». La Junta reafirmava en la mateixa memòria l'oposició a la intervenció al mateix temps que insistia en la necessitat de gestionar davant el poder polític la modificació d'aquelles mesures inconvenients per a la indústria. Deia: «*La posición de la entidad, en todos los problemas derivados de la intervención, ha sido siempre la misma: el mantenimiento de un principio y tendencia de libertad en todos los órdenes de la vida industrial; pero rechazada ésta e implantada la regulación oficial, no quedar (sic) al margen de su elaboración, antes al contrario, colaborar en ella lo más posible para conseguir mayor flexibilidad y capacidad de adaptación*».

El rebuig de la intervenció era recurrent en la documentació dels industrials llaners, en la qual hom propugnava la llibertat econòmica com l'única possibilitat de normalitzar el sector. En un informe de 1950 sobre l'ordenació del mercat llaner s'afirmava que «*las tasas oficiales de las lanas son ya en la actualidad una verdadera ficción pues a consecuencia de la aplicación de las normas de sobreestimación, los precios de todas las lanas finas han quedado actualmente elevados en un 30 o 40 por 100, aparte de las concesiones que en cada Campaña ha sido necesario tener a los ganaderos para facilitar la recogida de las lanas*» (...) «*Por otra parte, el actual sistema de precios topes de los tejidos y manufacturas de lana es cada día más inoperante. El fabricante se encuentra en la imposibilidad de poder fabricar dentro de la ley, una gran cantidad de tipos que el mercado acepta y consume y que deben ser vendidos en régimen de clandestinidad, mientras que el público rechaza la adquisición de muchos otros artículos que se le ofrecen por debajo de los precios o tipos legales*» (...) «*Por todos los motivos expuestos, estima unánimemente todo el Sector industrial lanero que la única fórmula de solución de los problemas que tiene planteados sería la libertad total del comercio e industria de la lana, tanto por lo que respecta a las primeras materias como a sus manufacturados, hilados y tejidos, y al comercio de los mismos, pues únicamente dentro de un régimen de libertad podría ser encauzado el necesario reajuste de los*

precios de las materias primas y sus productos elaborados, de acuerdo con las realidades y necesidades del mercado consumidor».¹³

L'any 1950 els industrials van aconseguir la liberalització llanera, però només provisionalment, ja que el febrer de 1951 el govern va decidir acabar l'assaig liberalitzador, atesa la puja general de preus, i tornar a la intervenció. Els industrials llaners, amb J. M. Marcet al davant, van utilitzar tota la seva capacitat d'influència per evitar-ho sense assolir resultats positius, de manera que el 30 d'abril s'establí un nou sistema interventor que va ser durament denunciat pel Gremi.

El 7 de desembre de 1951 va tenir lloc una assemblea general extraordinària en què esclatà el malestar dels industrials llaners sabadellencs i es van evidenciar els interessos, de vegades contraposats, dels diferents sectors llaners. La Junta Delegada del Gremi va dimitir, davant les crítiques rebudes d'una part dels associats per haver participat en la gestió de les mesures interventores.¹⁴ A la base de les diferents actituds dels empresaris llaners hi havia els interessos no coincidents entre fabricants grans i petits, i comerciants intermediaris amb el sector ramader, aquests darrers defensors de la intervenció i la limitació de la importació, que permetia mantenir la producció interior a preus elevats i alts beneficis.

La definitiva liberalització llanera es va donar el 1953, però la divisió profunda entre els industrials llaners que es va posar en evidència a l'assemblea de 1951 no es pot donar per tancada fins el gener de 1959, ocasió en la qual J. M. Marcet va dirigir una carta al conjunt dels associats plantejant la necessitat de superar antigues desavinences. A aquelles alçades la política econòmica del govern havia canviat, i el Pla d'Estabilització era un primer instrument per incorporar l'economia espanyola al cicle expansiu de les economies occidentals.

Hem assenyalat que l'oposició a l'intervencionisme econòmic va ser fort entre els industrials llaners, actitud que no era exclusiva d'uns i que compartien amb la major part dels industrials ca-

¹³ AGFS, Consideraciones acerca la futura ordenación de la industria lanera, expediente 712.

¹⁴ AGFS, Carta de la Junta Delegada al President del GFS, 7-12-51, expediente 739.

FOTOGRAFIA 4. Visita a la VI Fira Industrial i Comercial de Sabadell, 1970. D'esquerra a dreta: Rafael Soler, president del GFS; el ministre de Comerç Cerón Ayuso; Feliu Companys; Gabriel Castro Villalba, delegat comarcal de la CNS; Benet Armengol, de l'Institut Sallarès i Pla, i Ramon Navarro, cap de la secció social del Sindicat Tèxtil Local de la CNS. (GFS).

talans. Però això no significa que els anys quaranta i cinquanta fossin anys de dificultats, ans al contrari, foren anys, com dibuixava M. Aznar, de «dinero fácil, de la fabulosa ganancia al alcance de la mano, de la fortuna lograda en un dos por tres, de la inflación generando millonarios a diestra y siniestra».¹⁵ Però, sobretot, cal subratllar que el Nuevo Estado assegurava als industrials la possibilitat de desenvolupar la seva activitat amb assossec, sense haver de fer front a les reivindicacions dels treballadors; encara més important, sense que ningú no pogués posar en qüestió aquell ordre social, que era garantit per l'Estat. Així ho reconeixia la Junta del GFS en afirmar: «Ha tenido la dicha Junta en los años siguientes a la liberación, de no tener que afrontar ni directa ni indirectamente, aquellos graves problemas

que en periodos anteriores tanto preocuparon y tan hondas perturbaciones produjeron: los de orden social».¹⁶

D'altra banda, l'autarquia representava una reserva del mercat interior que feia possible les produccions poc competitives ja que ni es reinvertia a les indústries ni es produïa amb una qualitat mínima perquè no hi havia pressió dels consumidors. No hi ha dubte dels efectes negatius de la política econòmica dels primers vint anys del franquisme per a la indústria llanera, però cal subratllar que una cosa són els interessos de la indústria i una altra els dels industrials, que no necessàriament són coincidents. En un qüestionari sobre la situació de la indústria llanera en relació a la dels països co-

¹⁵ AZNAR (1962).

¹⁶ AGFS, Memòria 1936-46, p. 13.

munitaris, datat el desembre de 1962, l'AIT afirma: «Después de la guerra española, cuando la guerra y postguerra mundiales forzaban a los grandes países industriales a un ritmo creciente en el aprovechamiento de la capacidad de producción de su mano de obra, España, por diversas circunstancias y acontecimientos nacionales e internacionales, conoció una facilidad ficticia para la producción industrial, despreocupándose y apartándose de las corrientes mundiales de progresivo incremento de la productividad de la mano de obra y quedando así desfasada en una situación de inferioridad que no ha sido aún superada en su totalidad» (...) «Seguramente la mayor diferencia que hoy acusan aún nuestras industrias, respecto a las extranjeras en cuanto a la producción/obrero, siga residiendo en el tipo de maquinaria que este obrero tiene a su disposición para realizar a un ritmo óptimo el trabajo que se le pueda exigir».¹⁷

A partir dels anys seixanta, la indústria llanera va viure un procés de creixement important però no d'una intensitat paral·lela a l'augment del poder adquisitiu i a l'increment de la població urbana. El creixement llaner, a més, es va veure limitat per la competència de les noves fibres sintètiques i per la necessitat de mantenir un continu procés de reestructuració amb què es pretenia adaptar la indústria a l'evolució del mercat i la tecnologia.

A més del Pla de Reestructuració de 1962, ja esmentat, a les acaballes del franquisme, 1975, s'aprovà un nou pla que va permetre a les empreses marginals retirar-se dignament del mercat, en paraules de la memòria del GFS corresponent a 1976.

Fins aquí hem traçat una panoràmica de la indústria durant aquest període. Però les entitats empresarials llaneres, com el SECEA al cotó o ANAIP a les químiques, tenien un altre front d'actuació essencial: les relacions laborals. Ens hi referirem a continuació.

LES RELACIONS LABORALS: DE LA DISCIPLINA DE LA CASERNA A LA CONFLICTIVITAT LABORAL

Ja hem assenyalat que la victòria franquista va tenir com a conseqüència immediata el restabliment de la preeminència social dels propietaris sobre els treballadors, supremacia sancionada en el Fuero del Trabajo i en la nova legislació laboral establerta. Les dues peces legislatives bàsiques —Ley de Reglamentaciones de Trabajo i Ley de Contrato de Trabajo— van reforçar extraordinàriament la posició del patró, que s'havia convertit en una autoritat inqüestionable —«jefe de empresa»—.

La Ley de Contrato de Trabajo de 1944 era molt explícita al respecte: «Es deber del trabajador cumplir las reglamentaciones de trabajo, así como las órdenes e instrucciones del jefe de empresa, de los encargados o representantes de ésta y de los elementos del personal de la misma que le asistan». Es passava, doncs, de la diligència —característica de la llei de 1931—¹⁸ a l'obediència com a primer deure del treballador en un règim disciplinari que es pot qualificar de casernari.

De manera que a partir de 1939 els empresaris van gaudir d'una situació extraordinàriament favorable —inqüestionabilitat de l'ordre social, enquadrament, control i, si s'esqueia, repressió dels treballadors, legislació sindical i laboral absolutament favorable, etc. El retorn a la jornada de 48 hores, les normes disciplinàries, la reclassificació de categories, eren altres elements que conformaven les noves condicions de treball¹⁹ i que justifiquen la coneguda frase de l'alcalde Marcet «el obrero (...) tenía la sensación y el encubierto temor que no tardaría en caer en una nueva era de esclavitud en el trabajo».²⁰

Encara van tenir més importància les extraordinàries condicions d'explotació del treball derivades de la política salarial imposada pel règim franquista. L'any 1939 els assalariats van veure com el seu poder adquisitiu se situava per sota del nivell de subsistència. Aquella situació era el resultat

¹⁷ AITT, *Cuestionario para el informe sobre el Mercado Común*, desembre 1962.

¹⁸ L'article 72 de la Ley de Contrato de Trabajo de 1931 establia que «el deber primordial del trabajador es la diligencia en el trabajo, la colaboración en la buena marcha de la produc-

ción, del comercio o en la prosperidad de la unidad económica para quien preste sus obras y servicios».

¹⁹ Vegeu MOLINERO i YSAS (1985).

²⁰ MARCET (1963) p. 26.

d'una de les primeres mesures de política laboral implantades pel règim franquista: restablir els salaris nominals en el nivell assolit abans de juliol de 1936, prescindint del fort procés inflacionari que va acompanyar el conflicte bèl·lic.²¹

Aquest punt de partida és el que va permetre als industrials llaners practicar una política paternalista que arrelava, tanmateix, en una tradició anterior. Així va ser relativament freqüent que els patrons efectuassin pagaments extraordinaris als treballadors, amb els quals s'intentava complementar uns salaris reglamentats que no cobrien la simple subsistència. També, en molts casos, s'intentava fixar la plantilla de l'empresa, perquè ja a la segona meitat dels quaranta existia manca relativa de mà d'obra i els industrials intentaven millorar mínimament l'oferta salarial, cosa que va arribar a ser considerada pel GFS com la «*causante de precedentes y perturbaciones*», encara que s'expliqués pel «*trasiego de personal de unas a otras empresas, indicativo de la escasez de mano de obra*».²² Tanmateix, cal situar en un terme just la repercussió de tals complements perquè, com es pot deduir de les memòries de la COCIS, l'any 1950 els treballadors llaners encara no superaven el 65 per 100 del poder adquisitiu que tenien abans de l'esclat de la guerra.

En allò que els industrials llaners van adoptar una actitud unànime, coincident d'altra banda amb el conjunt d'empresaris, va ser en el fet de mantenir a qualsevol preu la disciplina laboral i evitar qualsevol ampliació de competències pels —en aquests anys— teòrics representants dels treballadors. Un exemple prou eloqüent d'aquest objectiu és la batalla que van lliurar les entitats empresarials contra els jurats d'empresa.²³ Per l'octubre de 1944, en el marc de diverses iniciatives per assentar institucionalment el règim franquista, van fer-se les primeres eleccions sindicals. A cada empresa, per cada una de les categories professionals, s'elegia un enllaç; la seva funció no era la de

representar els treballadors davant el patró, sinó col·laborar en el desenvolupament d'unes relacions que, per definició, no podien ser conflictives. D'altra banda, s'elegien, mitjançant un procediment indirecte, els càrrecs directius de les seccions socials i econòmiques dels sindicats, que en el cas dels treballadors eren ocupats per la burocràcia verticalista, bàsicament falangistes. Dos anys abans, la Delegación Nacional de Sindicatos havia elaborat un document sobre l'ordenació de l'empresa «*nacionalsindicalista*», en què es proposava que al costat del *jefe de empresa* que tenia «*la plena autoridad de ordenar el disciplinado esfuerzo [del] personal subordinado*» i que era qualificat de «*conductor nacionalsindicalista*», es creés un «*consejo de productores de confianza*» denominats junta de jurats. Entre les condicions per a ser candidat a les juntes hi havia la de tenir un comportament irreprotxable en el treball segons l'opinió del patró, que era l'encarregat de fer la llista d'elegibles. Després d'estar paralitzat durant alguns anys, per l'agost de 1947 el govern aprovà un decret creant els jurats a totes les empreses de més de cinquanta treballadors, que es caracteritzaven per ser els organismes que havien de fer efectiva la col·laboració entre «*el capital, la técnica y la mano de obra*». El jurat d'empresa seria presidit pel patró i els vocals serien elegits pels treballadors; les seves atribucions eren: canalitzar les aspiracions del personal, assessorar i informar l'empresa i ser informat regularment del seu desenvolupament i comprovar el compliment de la legislació vigent. Segons el decret esmentat, el reglament que havia de posar en marxa els jurats es publicaria en un termini màxim de sis mesos; però es va retardar sis anys. L'oposició patronal va ser, segurament, decisiva.

Un document intern del GFS assenyalava que tots els sectors industrials i comercials «*coinciden en apreciar la gravedad del ensayo cuyas consecuencias no pueden preverse*». Per als redactors de l'informe «*en menos de una década España se ha puesto a*

²¹ Per un conjunt d'empreses catalanes s'han pogut establir sèries salarials que indiquen un increment mitjà del 368% el 1950 respecte a 1939, davant d'un increment dels preus oficials a Barcelona del 548%, índex a què s'hauria d'afegir la incidència de l'omnipresent mercat negre. El poder adquisitiu dels treballadors industrials se situava el 1950 al

voltant del 65% del corresponent a l'inici de la guerra civil, amb notables oscil·lacions al llarg de la dècada. Vegeu MOLINERO i YSAS (1985).

²² AGFS, *Memòria de 1947*, p. 11.

²³ MOLINERO i YSAS (1989).

la cabeza de todos los Estados del mundo en la protección de las clases trabajadoras y su legislación social es la más avanzada». En aquesta política «el Gobierno ha contado siempre con la simpatía y la colaboración de los industriales»; però la creació dels jurats era «una innovación peligrosísima en el concepto español de las actividades industriales y mercantiles», de conseqüències tan greus que podien arribar a «poner en peligro los magníficos resultados de la política social del Régimen». L'informe afirmava rotundament que «la intervención obrera en la industria sea en forma de Comités de Empresa, de Control o de Gestión (...) es procedimiento de neta inspiración marxista y ha sido considerado por altos dirigentes del comunismo internacional como el arma más eficaz para desordenar la producción industrial y preparar el asalto comunista al poder».²⁴

Un escrit dirigit al director general de treball, datat el 13 de juliol de 1948, recollia bona part dels arguments del document esmentat i destacava entre els errors més greus de caràcter general «el carácter electivo, sin restricciones de ninguna especie de los Jurados de Empresa», i més encara considerant que «en la general organización estatal está desechado lo que se llama pura democracia» i que «no se puede ocultar a nadie que conozca lo que es la industria y la masa obrera española, desgraciadamente muy poco preparada, el peligro que implica ahora ir a unas elecciones, precisamente entre la masa obrera, entre la masa que siempre militó en los partidos de la izquierda revolucionaria». Entre els aspectes concrets es destacava que «la autoridad del Jefe de Empresa (...) queda muy mal parada, quizás por el momento más moral que materialmente, pero no cabe duda que (...) limita la autoridad de éste y la menoscaban hasta tal punto, que ha de quedar francamente perjudicada la disciplina y el buen orden en el trabajo». D'altra banda, el 13 de gener de 1949, el president de l'IIT, dirigint-se a l'assemblea general d'associats, explicava les intenses gestions fetes per donar a conèixer l'opinió patronal, gestions que havien arribat a «todos aquellos elementos que por su situación y ascendencia en las altas esferas públicas del País, podían preparar el ambiente en orden a la suspensión indefinida de la Reglamentación anunciada». Els esforços

de les entitats patronals van reixir plenament ja que, «afortunadamente hasta ahora (el reglamento) no ha llegado a publicarse y sería de desear su aplazamiento indefinido».²⁵

L'oposició a l'establiment dels jurats d'empresa es va manifestar en totes les entitats patronals dels diferents sectors productius. Quina explicació té una mobilització tan important? D'una part, l'experiència de la República i la guerra, i la consciència de la fal·làcia de la «hermandad nacional-sindicalista» entre empresaris i treballadors, fonamentarien en bona mesura l'oposició patronal. D'altra banda, cal subratllar que les entitats empresarials sempre van plantejar una resistència sistemàtica a qualsevol intervencionisme potencialment limitador de la llibertat empresarial, especialment si aquest es donava al si de les mateixes empreses. En aquest darrer aspecte les referències a la hipotètica limitació de l'autoritat del patró són prou explícites.

Mantenir el major grau de discrecionalitat en la seva activitat, donar suport i incentivar qualsevol decisió pública que els afavorís i oposar-se radicalment a les mesures intervencionistes perjudicials va ser una línia d'actuació invariable en què les entitats empresarials van esmerçar molts esforços. Per aconseguir-ho van utilitzar el conjunt d'instruments al seu abast, entre els més importants, l'organització corporativa, i d'aquesta manera van complir les funcions que li són pròpies, també durant el franquisme.

Als anys seixanta els industrials llaners participaven plenament de l'actitud majoritària entre l'empresariat de suport ple al sindicalisme vertical. En el terreny laboral hi havia tres aspectes sobre els quals els industrials insistien freqüentment: ampliar al màxim possible l'àmbit territorial de la negociació col·lectiva, la negativa a ampliar el que s'anomenava «participació dels treballadors en l'empresa» i mantenir els obstacles a una representació sindical obrera lliure. Respecte a l'àmbit de negociació, els industrials llaners van impulsar una política d'harmonització salarial per tot el sector, asolida en bona mesura amb el Conveni provincial

²⁴ AGFS, 1948, expedient 678.

²⁵ IIT, Assemblea General Ordinària, citat per CALVET

(1982) p. 374.

de la Llana de Barcelona, amb l'objectiu d'evitar la mobilitat de la mà d'obra d'unes empreses a d'altres, mobilitat que augmentava els costos laborals de les empreses. En el mateix sentit demanaven que no s'alteressin els salaris relatius entre els diferents subsectors tèxtils per les repercussions negatives que tenia sobre el malestar dels treballadors llaners.

El segon element que enuncïàvem està relacionat amb el debat sobre la participació dels treballadors en l'empresa, iniciat cap a mitjan anys seixanta. Un dels punts de fricció entre les entitats patronals i l'aparell verticalista, que exercia com a «representant» dels treballadors al si de l'OSE, es trobava en el fet que aquests intentaven emprar l'empresa com el camp on guanyar cert reconeixement dels treballadors, enmascarant així una estructura sindical coactiva. D'altra banda, en el context d'una etapa econòmica expansiva, amb un sindicalisme controlat, i coneixedor de les reformes laborals europees, un cert sector empresarial no s'oposava radicalment a un determinat grau de cogestió. Però aquesta no era l'opinió de la majoria dels dirigents patronals: «*Asusta —deia un informe de l'Agrupación Lanera del Sindicato Nacional Textil— ver la ligereza con que se habla de reformas, cuya consecuencia inmediata sería un vertical desplome de nuestra riqueza colectiva. No, la verdad es que se puede y se debe ir a una paulatina redistribución de la renta, ir más allá, pero, significaría la simple y pura liquidación de nuestro patrimonio, es decir la miseria para todo el pueblo, en el preciso momento en que este pueblo empieza a salir de la miseria.*»²⁶

Aquestes posicions són coherents amb el tercer element assenyalat, el marc laboral vigent. Als anys seixanta, en un context de liberalització econòmica, reduïts nuclis empresarials van plantejar la necessitat de flexibilitzar les relacions laborals i van acceptar un sindicalisme realment representatiu. Però aquesta no era la posició majoritària, la qual no només estava d'acord amb el marc laboral vigent, sinó que feia arribar a l'Administració la seva prevenció respecte a qualsevol ampliació de la participació dels treballadors a l'empresa, suscepti-

ble de modificar l'indefensió obrera establerta a l'Espanya franquista. Un exemple de les posicions restrictives defensades per les entitats patronals el tenim en la carta de l'AIT, dirigida a l'Administració, arran de les eleccions sindicals de 1966, en les quals els treballadors sancionats per falta greu podien ser candidats, on manifestava que «*puede darse el caso y que indudablemente se ha dado, que salgan elegidos no los mejores que fue el eslogan de la pasada campaña electoral sino los peores, entendido en el sentido de que pueden salir elegidos o han salido elegidos en algunos casos aquellos trabajadores con antecedentes laborales desfavorables que figuraban excluidos en la anterior legislación. (...) El trabajador objeto de una sanción grave en la vida laboral carece de autoridad y prestigio para representar a sus compañeros ante la Empresa; y especialmente para la Empresa la elección de un trabajador desvinculado de la misma y carente de disciplina y obediencia y todas las demás virtudes sociales, que de poseerlas no hubiera sido castigado por falta grave, ha de ser ineluctablemente semillero de discordias y conflictos.*»²⁷

Esquematitzant, podríem dir que si bé les organitzacions empresarials, inicialment, no van oposar gaire resistència als augments salarials, exigien a canvi el manteniment de l'absoluta subordinació dels treballadors. Les demandes patronals se centraven en la discrecionalitat absoluta en l'organització del treball i en allò que, eufemísticament, es deia «flexibilització de plantilles», mesura que es plantejava com a indispensable per a augmentar la competitivitat de les empreses —tot i que en la documentació interna no s'amagava l'efecte disciplinari perseguit— i, alhora, coherent amb la política de liberalització econòmica empresa, que considerava, com feia el president del GFS l'any 1968, que la plena ocupació era un interès, i per tant una responsabilitat, de l'Estat i no dels empresaris particulars.²⁸

Les entitats empresarials —i entre elles les llaneres fins els anys setanta— no varen qüestionar el sindicalisme vertical com a forma d'enquadrament obrer i base de la negociació col·lectiva. Va ser en els darrers anys del franquisme, quan el nou movi-

²⁶ AGFS, *Informe del presidente a la Agrupación Nacional de la Lana 8-4-65*, expedient 1.047.

²⁷ AITT, *Correspondència 1966*. El subratllat és nostre.

²⁸ AITT, *Escrit mecanografiat*, Correspondència, 1968.

ment obrer havia adquirit una força impossible d'ignorar i l'OSE havia deixat de controlar la conflictivitat laboral, que es van pronunciar a favor de la legitimació d'autèntics representants obrers, però oposant-se a qualsevol mesura —Ley de Relaciones Laborales— que pogués controvertir l'autoritat patronal a l'empresa.

DE LA DICTADURA A LA DEMOCRÀCIA

Els anys compresos entre 1974 i 1977 van ser especialment difícils per als empresaris. Crisi econòmica mundial, inflació que hom pretenia combatre amb restriccions creditícies, inflació que els treballadors volien compensar amb increments salarials i als quals l'empresariat no podia oposar-se perquè la conjuntura política era inestable i, sobretot, imprevisible. El conjunt d'entitats empresarials va actuar en dos vessants bàsics: d'una banda, reforçant l'organització patronal —plantejant-se ja la necessitat de crear noves estructures associatives— i, d'altra banda, proposant un pacte social. Si bé respecte a aquest darrer element els industrials llaners no tenien una posició específica, sí que va ser objecte de debat l'estructura corporativa.

A l'estiu de 1976 el GFS i l'IIT tenien opcions distintes respecte al tipus d'organització patronal futura. La Junta Directiva de l'IIT volia convertir l'entitat en el «sindicat de l'empresariat», bàsicament tèxtil, però també de la resta dels sectors productius terrassencs, que havien crescut considerablement a la ciutat. Per aconseguir-ho, l'IIT va acordar, l'octubre de 1976, crear una coordinadora patronal d'àmbit local, renovar i actualitzar la pròpia entitat, i desvincular-se ràpidament de l'OSE.²⁹ El GFS, tanmateix, era contrari a convertir-se en una patronal local i propugnava la creació d'una organització sectorial d'àmbit estatal que fes possible, com fins aquell moment, defensar a nivell general els interessos llaners.

Acabem amb una breu recapitulació. La victòria franquista va suposar per als industrials catalans la restauració de l'ordre social i la imposició d'un nou marc legal en què els seus interessos restaven satisfactòriament protegits.

La legislació franquista va prohibir l'existència de qualsevol associació corporativa independent amb caràcter representatiu, funció reservada al sindicalisme vertical, d'afiliació obligatòria. Però dins de l'OSE, la posició i la representativitat de treballadors i empresaris era ben diferent. Els primers només podien ocupar el primer esglaó representatiu, l'enllaç sindical i el jurat d'empresa; els càrrecs jeràrquics superiors estaven dominats per l'aparell del Movimiento. Els industrials, contràriament, no van patir significativament la intromissió «blava», de manera que el vessant patronal del Sindicato Vertical era autènticament representatiu de la posició i els interessos dels empresaris. D'altra banda, els empresaris van tenir, des dels primers anys, la possibilitat de mantenir antigues entitats, com també de crear-ne de noves, les quals es convertien en aglutinadores dels industrials a nivell sectorial. La indústria tèxtil és potser el model més clar de l'ampli ventall de possibilitats que el règim franquista oferia als empresaris per vertebrar la defensa dels seus interessos: el GFS i l'IIT eren l'autèntica patronal del sector llaner.

Les entitats empresarials, tot i la identificació amb el Nou Règim, van anar desenvolupant una actitud crítica respecte a importants aspectes de la política econòmica i social. Durant els anys quaranta, l'intervencionisme econòmic estatal es convertí en el centre de la crítica patronal, i va ser responsabilitzat dels greus problemes existents: manca de primeres matèries, distorsió dels mercats, etc. Contràriament, els industrials sintonitzaven plenament amb la nova política engegada al final de la dècada dels cinquanta, i a partir d'aquell moment, l'atenció dels fabricants llaners es va centrar en l'adequació de la seva vella estructura industrial a un mercat en evolució constant. Els plans de reestructuració van ser per als industrials un instrument eficaç de successives adaptacions.

Les organitzacions dels industrials llaners —com la resta— van maldar perquè l'estat franquista adoptés plenament el model liberal *en* les activitats econòmiques; el «liberalisme» defensat, però, tenia limitacions quan es tractava de les relacions laborals, per a les quals no sols acceptaven el

²⁹ AIIT, *Acta de la Junta de Govern de 14-10-76*.

marc legal establert, sinó que es van oposar radicalment durant la major part del període a qualsevol modificació que anés en detriment de les prerrogatives patronals. Tanmateix, els efectes de la crisi econòmica i la incertesa política van provocar a mitjan anys setanta l'enfonsament de les expectatives empresarials i la por d'una crisi que qüestionés la seva preeminència social. Tanmateix, la forma en què es va realitzar la transició política diluiria gradualment el temor empresarial —el canvi polític no aniria acompanyat de canvis socio-econòmics—, i la ràpida reconversió de les seves estructures associatives els donaria un notable protagonisme públic, capaç d'intervenir eficaçment en la vida del país.

BIBLIOGRAFIA

- M. AZNAR (1962). «Cataluña ante la coyuntura histórica del desarrollo español». *ICE*, núm. 342.
- J. CALVET (1982). *Aproximació al creixement econò-*

mic de Sabadell i Terrassa durant la postguerra. Sabadell, inèdit.

- J. CALVET (1990). *La indústria tèxtil llanera a l'Estat Espanyol durant la postguerra, 1939-1959*. Tesi doctoral. Facultat de Filosofia i Lletres de la UAB.
- J. M. MARCET (1963). *Mi ciudad y yo. Veinte años en una alcaldía (1940-1960)*. Sabadell, Gráficas Duplex.
- C. MOLINERO i P. YSÀS (1985) *Patria, Justicia y Pan. Nivel de vida i condicions de treball a Catalunya 1939-1951*. Barcelona, Edicions La Magrana.
- C. MOLINERO i P. YSÀS (1989) «Els industrials catalans durant la postguerra». *L'Avenç*, núm 126.
- J. VILLAROYA (1981) *Els bombardeigs de Barcelona durant la guerra civil (1936-1939)*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat.